

Burgerschapsplan

Versie 1.3

MT: 20-06-2025

Team: 01-07-2025

Bestuur: 07-07-2025

MR: 23-9-2025

Evaluatie: 1 juli 2026

Inhoud

Procesbeschrijving ontwikkeling burgerschapsplan	3
Wettelijk kader	4
Populatie	4
Visie PCBO	5
Visie Cbs De Sleutel	6
Doelen	6
Methodes en Activiteiten	8
Activiteiten en routines per bouw.....	14
Evaluatie.....	17

Procesbeschrijving ontwikkeling burgerschapsplan

Dit burgerschapsplan is tot stand gekomen in samenwerking tussen diverse collega's en in samenspraak met team en MR. Wij vinden het belangrijk dat een plan aanzet tot bewustwording, dialoog en nadenken. Dat is belangrijker dan een mooi plan dat verdwijnt in een spreekwoordelijke la als het af is.

Onze SMW-er heeft samen met onze medewerker ouderbetrokkenheid een aanzet gedaan tot het in beeld brengen van onze populatie. Daarbij zoveel mogelijk uitgaande van bestaande data en feiten. Ook hebben zij enkele vragen uitgezet, veelal via leerkrachten, onder leerlingen en ouders via social schools. Een oplettende ouder gaf aan dat wij als school in het kader van de AVG niet zomaar alles mogen uitvragen en verwerken. Ook niet als het vrijwillig en anoniem is. We hebben dit laten checken door een jurist. De uitspraak hierover blijkt multi interpretabel. We hebben er toch voor gekozen om de resultaten niet mee te nemen en alleen uit te gaan van de informatie die we al hadden.

De directie heeft een eerste aanzet gedaan tot het beschrijven van de visie op basis van onze algemene visie.

Dit is in zijn geheel besproken in het MT en op onderdelen aangepast en aangescherpt.

Vervolgens hebben we in de verbindingssessie van 16 juni de visie besproken in de bouwen. Daarbij werd de vraag gesteld wat we al doen op het gebied van burgerschap, waar we nog aan kunnen denken en hoe dat herkenbaar is in de visie.

Deze terugkoppeling is verwerkt in de onderdelen doelen en methodes en activiteiten.

Dit concept burgerschapsplan versie 1.0 is voorgelegd aan het team ter bespreking op de verbindingssessie van 1 juli 2025.

Eventuele punten worden verwerkt in de versie 1.0 welke voor feedback wordt voorgelegd aan de bovenschoolse adviseur. Deze feedback is verwerkt in versie 1.1 die besproken is met de MR.

Voor burgerschap in de schakelklassen is een specifieke uitwerking gemaakt als aanvulling op dit plan. Zie 'jaarplanning burgerschap WvW 2025-2026'.

Op deze manier willen wij komen tot een burgerschapsplan dat ons richting geeft aan ons burgerschapsonderwijs op De Sleutel; in de reguliere groepen en in de schakelklassen. En een plan dat ons bewust maakt van het belang van burgerschapsonderwijs en aanzet tot dialoog, reflectie en onderzoek.

Op 1 juli 2026 is het burgerschapsonderwijs geëvalueerd met het team. In mei was een vragenlijst afgenomen bij leerlingen in groep 6 t/m8. Deze uitkomsten zijn verwerkt in deze versie.

Wettelijk kader

De wettelijke burgerschapsopdracht per 1 augustus 2021 vraagt het volgende van scholen: Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:

- Het bijbrengen van respect voor en kennis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mensen, en het handelen naar deze basiswaarden op school;
- Het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme democratische samenleving;
- Het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.

Als school zijn wij verantwoordelijk voor een schoolcultuur die een omgeving creëert waarin leerlingen actief gestimuleerd worden om te oefenen met de omgang en het handelen naar bovenstaande waarden en dragen wij zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd voelen.

Populatie

Onze school staat in de wijk Bloemhof op Rotterdam Zuid. Deze wijk is door de gemeente Rotterdam binnen het programma Nationaal Programma Rotterdam Zuid benoemd als 'Children's Zone'. Binnen een Children's Zone is extra aandacht en ondersteuning voor (gezinnen met) opgroeiende kinderen van 0 – 18 jaar. Hierbij gaat het om ondersteuning in de breedste zin. Voor de school betekent dit dat de gemeente Rotterdam lestijduitbreiding subsidieert. Alle leerlingen krijgen 10 uur extra les per week. Ook is er ondersteuning binnen de school, zoals aanwezigheid van het wijkteam en CJG in het zorgteam en inzet van schoolmaatschappelijk werk en een ouderconsulent. Bloemhof is een Children's zone, omdat het een van de wijken in Rotterdam is met de laagste SES (sociaal economische status) score. Ook het wijkprofiel van Bloemhof is, in vergelijking met andere wijken in Rotterdam, veel ongunstiger. Al met al reden genoeg voor de gemeente om te sturen op vergroten van de leefbaarheid in de wijk en van het welzijn van haar bewoners.

Onze leerlingen komen voor meer dan 90% uit de wijk Bloemhof. Een deel van de leerlingen van de schakelklassen komt uit omliggende wijken. En enkele leerlingen komen van verder weg, veelal door verhuizing waarbij ouders ervoor kiezen om de schooltijd op de Sleutel af te maken. Ook zijn er leerlingen uit de schakelklassen die doorstromen naar reguliere groepen op de Sleutel.

De school heeft een weging van 36,27. Zes procent van alle scholen heeft een hoger schoolgewicht. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) berekent de schoolweging van een school op basis van de volgende kenmerken:

- het opleidingsniveau van de ouders
- het gemiddeld opleidingsniveau van alle moeders op school
- het land van herkomst van de ouders
- de verblijfsduur van de moeder in Nederland
- of ouders in de schuldsanering zitten.

In een minderheid van de gezinnen op school wordt thuis Nederlands of een combinatie van Nederlands met een andere taal gesproken.

Onze leerlingen komen uit 31 verschillende geboortelanden. Van de 247 leerlingen zijn 148 leerlingen in Nederland geboren.

Een grote meerderheid van de leerlingen is van huis uit Islamitisch.

De school heeft te maken met relatief hoge zij instroom en zij uitstroom. Onder andere door leerlingen uit de schakelklassen die doorstromen naar reguliere klassen. Hiervoor stellen we in principe een maximum van 4 leerlingen per leerjaar. Verder kent de wijk veel verhuizingen van gezinnen die teruggaan naar het land van herkomst of doorverhuizen binnen Nederland.

Visie PCBO

Op onze scholen geven wij onderwijs vanuit een protestants-christelijke traditie. Binnen de grootstedelijke Rotterdamse werkelijkheid geven we op eigentijdse wijze vorm aan onze identiteit. Dat zie je terug in de manier waarin we met elkaar om gaan, zoals beschreven in de democratische basiswaarden: wij gedragen ons gastvrij, zorgzaam en behulpzaam. Ook geven wij aandacht aan alle wereldgodsdiensten. Een wereldstad als Rotterdam verdient immers wereldburgers. Wij zien onze PCBO-scholen als een stabiele kracht in de dynamische omgeving van Rotterdam. Een oefenplaats waar alle leerlingen in veiligheid hun talenten kunnen ontwikkelen. Bij ons zijn alle leerlingen, ouders en medewerkers welkom die de visie van onze scholen respecteren. Vanuit onze protestants-christelijke grondslag besteden we aandacht aan christelijke vieringen en vertellen inspirerende Bijbelverhalen. We leren leerlingen ook over andere godsdiensten en culturen, omdat we het belangrijk vinden dat leerlingen belangstelling hebben voor elkaars achtergrond. Daarnaast nodigen we al onze medewerkers uit vanuit nieuwsgierigheid naar elkaar en elkaars achtergrond te kijken. Al deze elementen vormen de basis van ons burgerschapsonderwijs.

Onze protestant-christelijke wortels krijgen op iedere school een eigen gestalte. Onze scholen gaan altijd uit van hun eigen populatie (ouders en) kinderen. Die vormen het uitgangspunt van al het onderwijs dat we verzorgen. Wij willen als christelijk geïnspireerd onderwijs een bijdrage leveren aan het vreedzaam samenleven van mensen met meer dan honderd verschillende levensbeschouwelijke en culturele achtergronden in Rotterdam, waarbij we onderlinge verbinding bevorderen.

Visie CBS De Sleutel

Op CBS De Sleutel werken we samen aan een veilige, inclusieve en respectvolle schoolomgeving waarin ieder kind – ongeacht achtergrond, taal of herkomst – zich gezien en gewaardeerd voelt. Burgerschap begint bij ons met het leren samenleven: kinderen leren actief bij te dragen aan een rechtvaardige en betrokken samenleving, dichtbij in de klas én verder daarbuiten.

Wij stimuleren leerlingen om verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf, voor elkaar en voor hun omgeving. Daarbij hechten we waarde aan dialoog, begrip voor verschillen en het ontwikkelen van een eigen mening in een pluriforme samenleving.

Taal is hierbij essentieel. In onze nieuwkomersklassen leggen we de basis voor taal, vertrouwen en participatie, zodat ook deze leerlingen volwaardig mee kunnen doen en groeien in hun rol als burger. In de peutergroepen en de groepen 1 t/m 8 is taal en communicatie in brede zin het middel om hierin te leren. Door middel van thematisch onderwijs, coöperatieve werkvormen en betekenisvolle activiteiten maken kinderen kennis met fundamentele waarden, omgangsvormen en participatie in onze school en maatschappij. Ze verkennen en herkennen de verschillen die er zijn én de vele overeenkomsten die er ook zijn.

Samen sleutelen we aan een school waarin we oefenen met democratische waarden, mensenrechten en sociale vaardigheden, zodat onze leerlingen kunnen opgroeien tot bewuste, kritische en betrokken burgers van Rotterdam en de wereld.

Doelen

Burgerschapsonderwijs op de Sleutel is verweven in het reguliere lesaanbod, de lestijduitbreiding en in ons dagelijks handelen en omgaan met elkaar. De lessen en activiteiten zijn doelgericht en samenhangend en herkenbaar in de dagelijkse praktijk. Daarmee geven wij invulling aan de ondergenoemde wettelijke inhoudelijke voorwaarden voor burgerschapsonderwijs:

Het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en het (op school) handelen vanuit deze waarden is een belangrijke wettelijke eis. Dat basiswaarden bevorderd moeten worden, impliceert dat andere uitingen van de school daarmee niet in strijd mogen zijn. De basiswaarden van de

democratische rechtsstaat zijn, zoals de wet aangeeft, vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. De basiswaarde vrijheid wordt bevorderd door aandacht voor vrijheid van meningsuiting en autonomie. Gelijkwaardigheid wordt bevorderd in de vorm van het gelijkheidsbeginsel en het afwijzen van discriminatie. Solidariteit wordt bevorderd door verdraagzaamheid, begrip en verantwoordelijkheidsbesef en het afwijzen van onverdraagzaamheid.

Daarnaast moet het onderwijs aandacht geven aan het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die nodig zijn om deel te kunnen nemen aan democratische Nederlandse samenleving. Het gaat daarbij om de sociale en maatschappelijke competenties zoals de school die kiest, en om de kerndoelen op het sociale en maatschappelijke domein die in de verschillende sectoren van toepassing zijn.

Bron: www.onderwijsinspectie.nl

De diversiteit op De Sleutel is groot. Kinderen en ouders met verschillende achtergronden komen elkaar hier tegen. Sommigen hebben wortels in gebieden waar nu conflicten zijn tussen verschillende bevolkingsgroepen. Sommigen hebben achtergronden die op waardenniveau met elkaar conflicteren. Voor een zeer grote groep is de Nederlandse taal een uitdaging. Dit geldt zeker voor de schakelklassen met nieuwkomers. Daar moeten we rekening mee houden bij de instructie van de lessen en bij activiteiten. Ook voor het voeren van een dialoog is dit een uitdaging. Omdat we dit belangrijk vinden nemen we daar de tijd voor en maken we ook keuzes in wat we wel en niet aanbieden.

Op De Sleutel gaan wij daarbij uit van de basiswaarden die voor iedereen en altijd gelden. Deze basiswaarden zijn:

- Vrijheid van meningsuiting
- Gelijkwaardigheid
- Begrip voor anderen
- Verdraagzaamheid
- Autonomie
- Afwijzen van onverdraagzaamheid
- Afwijzen van discriminatie

Onze leerdoelen zijn opgebouwd rondom kennis, houding en vaardigheden, met een duidelijke opbouw per bouw. Ze sluiten aan bij de kerndoelen zoals de SLO omschreven. In de schakelklassen zorgen wij ervoor dat alle doelen binnen een jaar minimaal aan bod zijn geweest.

Domein	Kerdoel po
A. Schoolcultuur	1. Schoolcultuur
B. Samenleving en democratie	2. Diversiteit
	3. Democratische waarden
	4. Maatschappelijke betrokkenheid
	5. Democratische betrokkenheid
C. Maatschappelijke vraagstukken	6. Maatschappelijke vraagstukken

Uitgewerkte doelen per bouw

Onderbouw – groep 1-2

Fase: Ik & de groep | Basisvaardigheden samenleven

Domein	Concrete leerdoelen (IK-taal)	Kerdoelen	Methodes & activiteiten	Evaluatiecriteria (wat ziet de leerkracht?)
Kennis	Ik weet dat iedereen erbij hoort en dat wij verschillend én gelijkwaardig zijn.	1, 2, 4	Trefwoord, kring, vrij spel	Benoemt dat iedereen mag meedoen; reageert positief op verschillen in spel/verhalen
	Ik weet dat mijn thuistaal belangrijk is en er mag zijn.	1, 2, 4	Tuis in Taal	Gebruikt de thuistaal, toont respect voor andere talen en is nieuwsgierig naar de talen.
	Ik weet dat we regels en afspraken nodig hebben.	1, 3	Gouden Weken, dagritme, gedragsposter	Kan regels benoemen en weet wat wel/niet mag in de klas

Domein	Concrete leerdoelen (IK-taal)	Kerdoelen	Methodes & activiteiten	Evaluatiecriteria (wat ziet de leerkracht?)
	Ik herken basisemoties bij mezelf en anderen.	2	Kring, muziek	Benoemt gevoelens bij zichzelf of anderen (met woorden, gebaren of pictogrammen)
Houding	Ik wil respectvol omgaan met anderen.	2	Dagelijkse routines	Toont respect in spel (geen duwen, schelden, uitsluiten)
	Ik wil delen en helpen.	1, 4	Samen eten/spelen	Deelt materiaal of biedt hulp zonder aanmoediging
	Ik wil luisteren als een ander praat.	1, 2	Kring	Wacht op beurt, kijkt naar spreker
Vaardigheden	Ik kan zeggen wat ik voel of wil.	2	Kring, spel	Gebruikt woorden of gebaren om gevoelens te uiten
	Ik kan keuzes maken en wachten op mijn beurt.	3	Keuzemomenten	Maakt een keuze en accepteert de uitkomst
	Ik kan meedoen aan eenvoudige stemmomenten.	3, 5	Kring	Steekt hand op, accepteert meerderheid

Middenbouw – groep 3–5

Fase: Wij & de klas | Samen verantwoordelijkheid nemen

Domein	Concrete leerdoelen (IK-taal)	Kerdoelen	Methodes & activiteiten	Evaluatiecriteria (wat ziet de leerkracht?)
Kennis	Ik weet wat respect, vrijheid en gelijkwaardigheid betekenen.	1, 2	Trefwoord, Leefstijl/PBS, Blink	Kan in eigen woorden uitleggen wat respect of gelijkwaardigheid is
	Ik weet dat mensen verschillen in cultuur, geloof en mening.	4, 6	Blink	Benoemt verschillen zonder te oordelen
	Ik weet waarom afspraken belangrijk zijn in een groep.	1, 3	Gouden Weken, Zilveren weken	Kan uitleggen waarom regels helpen
Houding	Ik wil rekening houden met anderen.	2	Leefstijl	Past gedrag aan bij groepsbelang (delen, beurt geven)
	Ik wil openstaan voor verschillen.	4, 6	Blink, Trefwoord, leefstijl/PBS	Stelt vragen uit interesse, geen afwijzende reacties
	Ik wil meedenken over mijn klas en school.	3, 5	LeerKRACHT, leerlingbord, TLAC	Doet actief mee aan overleg of bordsessie
Vaardigheden	Ik kan mijn mening verwoorden en uitleggen.	5	LeerKRACHT, Taaljacht les 9-10 ¹	Geeft mening met minimaal één argument

¹ Deze lessen gaan over feedback geven en ontvangen. Specifiek bij onze doelgroep is het nodig om hier voldoende tijd voor te nemen in verband met de (beperkte) taalontwikkeling.

Domein	Concrete leerdoelen (IK-taal)	Kerdoelen	Methodes & activiteiten	Evaluatiecriteria (wat ziet de leerkracht?)
	Ik kan luisteren en respectvol reageren.	2	Leefstijl/PBS, Taaljacht les 9-10	Laat anderen uitspreken en reageert passend
	Ik kan samenwerken aan een gezamenlijke taak.	3, 4	Blink, projecten, taaljacht	Neemt een rol aan en rondt taak samen af

Bovenbouw – groep 6–8

Fase: Ik & de samenleving | Actief en verantwoordelijk burgerschap

Domein	Concrete leerdoelen (IK-taal)	Kerdoelen	Methodes & activiteiten	Evaluatiecriteria (wat ziet de leerkracht?)
Kennis	Ik weet wat democratie en mensenrechten zijn.	1, 5	Blink, Trefwoord	Kan uitleggen wat democratische waarden zijn met voorbeelden
	Ik weet hoe meningsverschillen ontstaan.	2, 3	Leefstijl/PBS, Blink	Kan oorzaken van conflict benoemen
	Ik weet dat ik invloed kan uitoefenen.	3, 5	LeerKRACHT, PBS, Blink	Benoemt manieren om invloed uit te oefenen (klas, school, wijk)
Houding	Ik wil verantwoordelijkheid nemen voor mijn gedrag.	1, 2	Leefstijl/PBS	Reflecteert op eigen gedrag en corrigeert zichzelf
	Ik wil opkomen voor mezelf en anderen.	2, 4	Alleen jij bepaalt wie je bent, PBS	Spreekt iemand aan op

Domein	Concrete leerdoelen (IK-taal)	Kerdoelen	Methodes & activiteiten	Evaluatiecriteria (wat ziet de leerkracht?)
				onrechtvaardig gedrag
	Ik wil bijdragen aan een rechtvaardige samenleving.	4, 6	Blink, projecten	Toont betrokkenheid bij maatschappelijke thema's
Vaardigheden	Ik kan mijn mening onderbouwen met argumenten.	5	Debat, Blink, taaljacht, LeesLab	Geeft standpunt met meerdere onderbouwingen
	Ik kan kritisch nadenken over informatie.	5, 6	Blink	Stelt vragen bij bronnen of beweringen
	Ik kan samenwerken, besluiten nemen en reflecteren.	3, 4	LeerKRACHT, Blink, taaljacht, lezend leren	Evalueert eigen rol en die van de groep

De volgende stap is om deze concreter uit te werken en de verwijzing te maken naar specifieke lessen.

Methodes en Activiteiten

Overzicht van lesmethodes en Sleutel aanpakken

Groep	Trefwoord	Leerstijl	LeerKRACHT	Blink	WvW	Wereld-reizigers	Gouden Weken
1 - 2	X	X	X				X
3	X	X	X				X
4	X	X	X	X			X
5	X	X	X	X			X
6	X	X	X	X			X
7	X	X	X	X			X
8	X	X	X	X			X
Schakel a	X	X	X		X	X	X

Schakel b	X	X	X		X	X	X
Schakel c	X	X	X		X	X	X

Trefwoord

Trefwoord is een methode voor levensbeschouwing. Met Trefwoord leren kinderen om een eigen kijk op het leven te ontwikkelen. Ze leren omgaan met diversiteit, zich in te leven in anderen en in gesprek te gaan en elkaars standpunten te bevragen. Daarnaast leren ze kritisch denken en handelen, ethisch redeneren en communiceren.

Leefstijl

Een methode voor sociaal-emotionele vaardigheden in het primair onderwijs. De leefstijllessen hebben als doel kinderen bewust te maken van hun eigen gedrag en het gedrag van anderen. Leerlingen leren welke manier van omgaan met elkaar prettig is, wat ze belangrijk, goed en niet goed vinden, en leren zich bewust worden van waarden en normen. Ze oefenen met sociaal emotionele vaardigheden door middel van opdrachten en spelletjes. Geweldloze communicatie en ruzies oplossen vormen hierbij een belangrijk uitgangspunt. Deze methode besteedt minder aandacht aan de kerndoelen rond democratie. De overige kerndoelen zijn uitgewerkt in kennis, vaardigheden en houding.

Blink

Met behulp van rijke thema's worden kinderen uitgedaagd om verbanden te leggen tussen hun eigen wereld en grotere maatschappelijke vraagstukken, zoals duurzaamheid, globalisering of technologische ontwikkelingen. Zo doen ze op de basisschool kennis en vaardigheden op, én worden ze gestimuleerd om eigen opvattingen te ontwikkelen met een nieuwsgierige en open houding.

Kinderen leren wat een democratische samenleving is, deze te aanvaarden en hieraan bij te dragen. Kinderen leren over de leefgemeenschappen waartoe zij behoren en leren hier medeverantwoordelijkheid voor nemen. Kinderen leren over (lichte) conflictsituaties of belangentegenstellingen waarbij zij zelf 'partij' zijn en leren hiermee omgaan. Kinderen leren over verschillen (sociale, culturele, religieuze en uiterlijke verschillen) en leren hiermee omgaan.

LeerKRACHT

Bordsessie: Leerlingen leren te verwoorden hoe ze zich voelen. Ook leren leerlingen regie te nemen over hun leerproces. Ze hebben zicht op de ander en leren hulp aan te bieden of aan te nemen. Ze leren samen doelen te bepalen en daar acties aan te

koppelen zodat je een situatie kunt verbeteren. Ze krijgen verantwoordelijkheid. Ze ondervinden dat je door kleine stapjes te nemen, verder kunt komen.

Leerlingarena: De leerlingarena is een gespreksvorm waarbij leerlingen hun mening geven over onderwijs gerelateerde onderwerpen. Zo'n acht tot tien leerlingen zitten in een binnenkring met een gespreksleider (leraar). Alle andere leraren zitten eromheen en mogen alleen luisteren. Leraren dragen van tevoren onderwerpen aan waarop ze de mening van leerlingen over willen horen. De antwoorden van de leerlingen gebruiken de leraren om tot verbeterideeën te komen. Leerlingen leren zo naar elkaar te luisteren. Maar vooral ook om hun mening te bepalen en op een constructieve manier te uiten. Ze oefenen hiermee invloed uit op hun omgeving.

Wereld vol Woorden (WvW): deze methode, specifiek voor onderwijs aan nieuwkomers, besteedt vooral aandacht aan de kerndoelen (zoals hierboven beschreven) 1,2,4, en 6. In de lessen, en naar aanleiding van de lessen, worden onderwerpen en thema's als de (inrichting van) de omgeving en feesten en vieringen behandeld.

Wereldreizigers: Wereldreizigers biedt naast een groot aantal lessen veel actuele achtergrondinformatie over jonge nieuwkomers, zoals vluchtelingenkinderen en Midden- en Oost Europese leerlingen. Voor scholen en klassen met alleen nieuwkomersklassen zijn er 10 thema's te verdelen over ongeveer 20 lessen. Thema's zijn onder andere: *wie ben ik, thuis, feesten en andere belangrijke dagen, spel en spelen, vriendschap en afscheid nemen*. Doel is de kinderen op verhaal te laten komen om zo hun veerkracht te versterken.

Gouden Weken: de eerste weken van het schooljaar zijn cruciaal voor het creëren van een positieve groepsdynamiek en een veilige leeromgeving. Deze periode, waarin leerlingen elkaar en de regels leren kennen, is essentieel voor een succesvol schooljaar.

Activiteiten en routines per bouw

Groep 0, 1 en 2

Beschrijving van de activiteit	Kerndoel
Ontvangst, welkom en kring; elke leerling krijgt een hand en wordt gezien. In de kring vertellen de kinderen, luisteren ze naar elkaar, stellen ze vragen aan elkaar en benoemen ze emoties. Elk kind spreekt zijn naam hardop uit.	1,2,4
Bij het binnen speel/werken leren kinderen verschillende vaardigheden zoals; samen opruimen, elkaar helpen (buddy), zorgvuldig omgaan met materialen en opruimen, omgaan met uitgestelde aandacht, kiezen.	1,3,4
Binnen thema's leren de kinderen over de wereld om hen heen. Voorbeelden zijn; landen, beroepen, de wijk en thuis.	4,6

Eten en drinken: tijdens het eten en drinken is er aandacht voor delen (als iemand niet/minder bij zich heeft, voor zelfstandigheid, en diversiteit (geen suiker, geen varkensvlees).	1,2,6
Buiten spelen: samen spelen, samen delen, conflicten leren we zelf op te lossen, zelf je jas pakken en aandoen of hulp vragen.	1,4,5
Muziekles 'Ieder kind een instrument': kinderen leren aan de hand van muziek te luisteren naar elkaar, te presenteren aan elkaar, en feedback te geven op elkaar.	1, 2, 4
Dansen: rekening houden met elkaar (kringdans, duo-dans), waarderen van elkaars inzet (ook als het dansje niet helemaal verloopt volgens afspraak, leren omgaan met lichaamstaal	1, 2
Kinderen mogen stemmen welk boek gelezen wordt of welk lied gezongen wordt en kinderen denken mee in de klassenregels.	1,3,5

Groep 3 t/m 8

Beschrijving van de activiteit	Kerdoel
Muziekles 'Ieder Kind een instrument' voor groep 3 t/m 6 en schakel C	1,2,4
Schrijver in de klas voor groep 4	1, 5
Leeslab thema voor groep 4 en 5	1, 5
Schoolbibliotheek voor groep 3 t/m 8	5, 6
Jinc stage voor groep 8 en schakel C	4,6
Week van de Lentekriebels 3 t/m 8 en schakel C	1,2,4,6
Bezoek theater groep / uitvoeren voorstelling diverse groepen	1,2,4,6
Begroeting iedere leerling bij binnenkomst	1,2,6

Schakelklassen

Beschrijving van de activiteit	Kerdoel
Jinc stage voor schakel C	4,6
Bij binnenkomst begroeten we iedere leerling en leren we dat we elkaar bij een begroeting aankijken in Nederland. Er is tijd voor een moment waarop alle leerlingen kunnen delen waar ze zorgen of aandacht voor hebben.	1,2,6
Elke dag is er aandacht voor regels en routines zoals; op tijd komen, rechts rijden, spullen verzorgen.	1, 4
Op de wereldkaart wordt aangegeven waar de leerlingen vandaan komen.	1,2,4
Excursie Madurodam	1,3,4
Bibliotheek op school en excursie	1,4,6

Onderwijstijdverlenging

Beschrijving van de activiteit	Kerdoel
Muziekles 'Ieder Kind een instrument' voor groep 1 t/m 6 en schakel C	2,3,5,6
Taaldansles voor peuters, kleuters en schakelklassen	2,3,5,6
Kunstpact Boymans: kleuters, groep 3 en 4 en schakelklassen	2,6
Werken als een paard voor groep 7 en schakel C	1,2,4,6
Alleen jij bepaalt wie je bent voor groep 7 en 8	1,2,3,4,6
Techniekhuis op Zuid 4 t/m8 en schakel B-C	1,2,4,6

Cultuur / muziek / dans

Binnen het programma van de lestijduitbreiding worden aan de hand van kunst, muziek en dans ook diverse vaardigheden en houdingen geleerd op het gebied van burgerschap.

Respect voor diversiteit

De lessen bieden veel mogelijkheden om aandacht te besteden aan diversiteit, passend bij het kerndoel over respectvol handelen in een diverse samenleving. Bijvoorbeeld door soms een liedje of een dansje uit een andere cultuur te gebruiken, maken kinderen kennis met verschillende achtergronden. Ze leren zo dat iedereen anders kan zijn/ is, en dat dat goed is.

In de schakelklassen zitten kinderen met diverse culturele achtergronden die de Nederlandse taal nog niet goed kennen. Taaldanslessen zijn hier heel waardevol, omdat ze kinderen helpen om op een speelse manier de taal te leren en zich welkom te voelen in de groep. Dit draagt bij aan een veilige en inclusieve schoolomgeving waarin iedereen mee kan doen.

Democratische waarden ervaren

In de lessen komen thema's als vrijheid, gelijkheid en solidariteit op een begrijpelijke manier terug. Bijvoorbeeld door samen te dansen of een instrument te spelen delen ze ervaringen wat samenwerken betekent en hoe iedereen een bijdrage kan leveren. Ze leren dat het belangrijk is om eerlijk te zijn en anderen te helpen, waardoor ze voelen wat rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid betekenen. Dit sluit aan bij het kerndoel over het leren kennen van democratische waarden en het nadenken over eigen gedrag en de impact daarvan op de groep.

Maatschappelijke betrokkenheid stimuleren

De lessen vergroten het bewustzijn over hoe je kunt bijdragen aan een groep of een geheel. Door samen te dansen of muziek te maken, leren kinderen dat iedereen een taak heeft, en dat zij ook iets kunnen betekenen. Jaarlijks treden kinderen uit de schakelklassen op tijdens het Bloemhofffestival en kinderen van groep 6 en schakel C

tijdens het grote concert samen met muzikanten van het Rotterdams philharmonisch orkest.

WaeP (Werken als een paard)

Kinderen uit groep 7 en schakel C gaan wekelijks naar een bedrijf of organisatie om kennis op te doen over welke beroepen er allemaal zijn. Zo verkennen zij de wereld om zich heen, krijgen zij een beeld van de verschillende beroepen om zich beter te kunnen oriënteren op een vervolgopleiding en leren zij het belang van studie en opleiding in de praktijk.

Alleen jij bepaalt wie je bent

Op CBS de Sleutel worden de kinderen van groep 7/8 opgehaald op dinsdag en donderdag. Ze rijden dan met de bus naar voetbalvereniging BZC Zuiderpark. Daar gaan ze trainen met een trainer van 'Alleen jij bepaalt' en een trainer van de club. Het programma is bewezen effectief. Gedragsproblemen nemen af en deelnemers hebben minder delinquente vrienden. Daarnaast heeft AJB een positief effect op het pro sociaal gedrag en hun omgang met autoriteit. Deelnemers komen tot drie keer minder in aanraking met de politie als verdachte en worden tot drie keer minder veroordeeld voor een misdrijf dan jongeren uit een controlegroep.

Evaluatie

Op cbs de Sleutel werken we doelgericht en actief aan het bevorderen van burgerschap en sociale cohesie, het gevoel van verbondenheid en saamhorigheid binnen een vooral veilige schoolgemeenschap. We vinden het belangrijk en noodzakelijk om inzicht te hebben in de resultaten van ons onderwijs. Dat betekent dat we de resultaten en het effect voor burgerschap in kaart brengen, zodat we kunnen nagaan of onze leerdoelen worden gerealiseerd. Dit doen we op basis van de PDCA-cyclus als volgt:

- Bij de kleuters wordt het sociaal welbevinden gemonitord middels ons observatiesysteem Bosos.
- We nemen de sociale veiligheidsmonitor af van Vensters PO. De leerlingen van groep 6 t/m 8 vullen zelf de lijst in. De uitkomsten worden geanalyseerd door de gedragspecialist en vervolgens besproken met het team. Deze bevindingen worden meegenomen in het groepsplan. De resultaten van de meting worden uitgewisseld met de onderwijsinspectie. In de schakelklassen wordt een sociale veiligheidslijst afgenomen met behulp van smiley's.
- Leerkrachten en collega's van de dagprogrammering werken bewust aan groepsvorming tijdens de Gouden weken. Zij hebben dagelijks een check-in en check-out en groepsgesprekken. Dit geeft ons informatie over relaties in de groep en mogelijk daarmee ook over de kwaliteit van de school/klas als oefenplaats.

Een respectvolle en veilige oefenplaats vormt de basis voor ontwikkeling en leren. We vinden het belangrijk de oefenplaats te bewaken en te waarborgen.

- We beschikken over één collega die de rol van gedragsspecialist heeft. Samen met de vakleerkracht gym vormt zij de werkgroep 'pedagogisch klimaat en gedrag'. Deze werkgroep houdt zich onder andere bezig met gezamenlijke eenduidige afspraken, methode voor sociaal emotionele ontwikkeling, afstemming en eenduidige aanpak van school en dagprogrammering. Tevens beschikken we over twee vertrouwenspersonen, een ouder consultant en een schoolmaatschappelijk werkster.
- De methodes die we gebruiken richten zich voornamelijk op sociaal-emotioneel leren en burgerschap, met lessen die kinderen helpen om actief deel te nemen aan de samenleving. Hoewel de nadruk ligt op interactieve en praktijkgerichte lessen, bevatten de lessen ook evaluatiemomenten om de voortgang te meten.
- Burgerschap komt via de werkgroep op de agenda van de bord/werksessies. Daarin wordt besproken welke doelen behaald worden en waar meer aandacht voor moet zijn. Ook worden afspraken en aanpak geëvalueerd en zo nodig bijgesteld. Voor schooljaar 2025-2026 staat expliciet op de agenda om de methode leefstijl te evalueren en eventueel te vervangen.

Evaluatie juli 2026

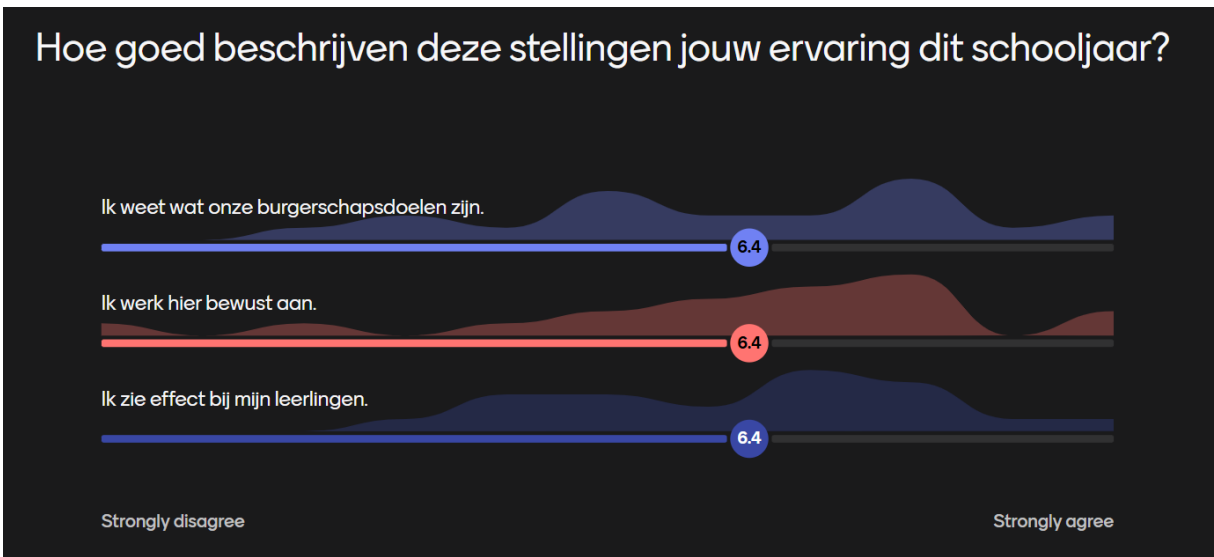
De uitgebreide evaluatie zoals besproken in de algemene teamvergadering op 1 juli 2026 is uitgewerkt in een apart document. Hier beperken we ons tot de algemene conclusie. Daarnaast hebben we naar aanleiding van de evaluatie dit burgerschapsplan aangevuld met de uitwerking van de doelen van ons burgerschapsonderwijs voor de drie verschillende bouwen.

De aanpak tot nu toe is in lijn met de resultaten in de benchmark. Op het vlak van kennis van democratisch handelen scoort de Sleutel significant hoger. Dit kunnen we verklaren uit de aandacht die hiervoor is op school vanuit het werken met LeerKracht en Blink. Op omgaan met conflicten scoort de Sleutel significant lager. Schooljaar 2026-2027 starten we met een intensief implementatie traject van PBS. Wij verwachten dat daarmee de kennis, attitude en vaardigheden van de leerlingen op het gebied van omgaan met conflicten, maatschappelijk verantwoord handelen en verdraagzaamheid en afwijzen van onverdraagzaamheid zullen groeien.

Afgelopen jaar is het bewustzijn van collega's op het thema burgerschap zeker vergroot. Men geeft aan dat het van belang is om hier regelmatig tijdens bordsessies en werksessies nog aandacht voor te hebben.

Waar ben je trots op bij burgerschapsonderwijs?

samenwerken jong of oud je stem geldt culturele achtergronden
zelfstandigheid hoorrecht bewustwording oog voor ieder kind
iedereen mag er zijn gelijke kansen dat je er mag zijn
acceptatie **samenwerking** voorbereiden op later
ik ben trots op **stem van de leerling** verleden begrip heden
autonomie **meertaligheid** naar elkaar luisteren
iedereen telt democratie kansen levensovertuiging
bord in de klas democratisch proces kinderen laten zich horen
bewustwording inleven in de ander

Hieronder het ultieme voorbeeld van goed (burgerschaps)onderwijs op CBS De Sleutel. Een petitie opgesteld door de leerlingen van groep 8 en ondertekend door leerlingen uit verschillende groepen. En bovenal het gesprek daarover tussen directie, groepsleerkracht, vakleerkracht Dynamic en de leerlingen van groep 8 schooljaar 2025-2026.

Geachte directeur Meno
Gro

Omdat het morgen (vrijdag 26 juni) echt te warm wordt willen wij op een respectvolle manier vragen of we morgen vrij krijgen, want het is morgen behoorlijk warm. Ik heb meer dan 21 vrienden en ze zijn allemaal vrij. Zelfs groep 7 gaat eerder naar huis en wij niet. Op een respectvolle manier willen aangeven dat wij dit stom vinden.

A.U.B twee keer na denken
en A.U.B ons vrij geven.

Groetjes hele klas seon

yigie

mathias

IOBY

ginepro

Yessina

tylors

ihiti

Sahra

Intissar

Saki
Chari

Yessine

m

AYMAN